

Skytteanska priset

Att belöna de viktigaste bidragen till ämnets utveckling¹

Leif Lewin

I vetenskapens värld är endast det bästa gott nog. Inom känslolivet kan engagemanget variera. I politiken är omdömet mer eller mindre säkert. Men när det gäller vetenskap duger inga andrahandsalternativ. Därför bör den som söker kunskap uteslutande vända sig till de bästa universiteten i Europa. Det är meningslöst att söka sig till andra kunskapskällor, för där är vattnet grumligt och sikten skynd.

Så resonerade Johan Skytte, riksrådet, universitetskanslern och kronprins Gustav Aldofs lärare – en man på höjden av sin tids bildning, inhämtad vid ledande kontinentala universitet. På modernt språk skulle man säga att Skytte med dessa ord manade sina lärjungar att söka sig till forskningsfronten, något annat i form av halvsanningar eller gårdagssanningar eller så kallad ”kompetensuppehållande forskning” duger inte. Det enda ord som behöver bytas ut i hans deklaration för att passa dagens forskningsdebatt är ”Europa”. På 1500- och 1600-talen var denna kontinent den enda som kom ifråga. Idag skulle vi säga att man bör söka sig till de bästa universiteten i världen.

På samma sätt skrev Skytte också i instruktionen till innehavaren av den professur i vältalighet och statskunskap, som han år 1622 donerade till Uppsala universitet som ett led i den utbildningspolitiska uppbyggnaden av det land som höll på att bli en stormakt. Och han nöjde sig inte med tomma ord. Från donationen anvisade han särskilda medel för att göra det möjligt för professor skytteanus att genom resor och andra kontakter uppehålla förbindelsen med de främsta europeiska kollegerna.

Inom skytteanska stiftelsen tyckte vi därför att vi handlade i Skyttes anda, när vi 1994 inrättade ett årligt pris för att belöna de internationellt viktigaste bidragen till ämnets utveckling. Åttiotalet var ett gott årtionde för alla kapitalister, även för skytteanska stiftelsen, och jag funderade länge över vad som kunde vara det mest ansvarsfulla sättet att använda den hastigt växande avkastningen av Skyttes gamla gårdar och skogar, sedan

professorns rese-och kontaktbehov mer än väl tillgodosetts. Jag ska inte förneka inspirationen från Nobelprisen. Sedan 1983 var jag ledamot av Vetenskapsakademien, närmare bestämt av den klass som hade hand om ekonomipriset, och möjligheten att inrätta ett motsvarande statsvetenskapligt pris, fast naturligtvis i mindre skala, hade börjat leka mig i hågen. Under de monotona kroppsövningar som bäst befrämjar det kreativa tänkandet såsom dammsugning och jogging började planerna få konkretion, varefter jag med välbehag sjönk ned i bubbelbadet för den tankelek som är den mest njutbara för en professor: att rangordna sina kolleger för det kommande priset.

På uppmaning lämnar jag här en kortfattad beskrivning av de fjorton pristagare jag hade ansvar för fram till min emeritering, varefter jag gör några reflektioner om vad som kom att bli avgörande för prisets anseende. Jag avslutar med en förteckning över pristagarnas viktigaste arbeten. I en tid av propaganda för artiklar istället för böcker är det en glädje för mig att fästa uppmärksamheten på dessa 24 böcker, som sålunda enligt min uppfattning är de bästa vi har i modern statskunskap.

Den förste pristagaren blev *Robert Dahl*, oomstridd nestor i vårt ämne. Demokrati, utvecklar Dahl efter Weber och Schumpeter, är inte en styrelse av folket i stället för av en elit utan en styrelse varigenom många eliter tävlar med varandra om folkets röster. I sin forskning visar Dahl också hur fruktbar empirisk, positivistisk forskning kan vara för politisk teori, även för normativ politisk teori. Visst är det sant att det finns en maktelit i samhället, svarar Dahl sina kritiker. Men om den är enad eller splittrad eller i vilken utsträckning dess resurser är politiskt användbara och framgångsrika kan bara avgöras genom empiriska undersökningar.

Kanske föreföll det fantasilöst att utse Dahls efterträdare på lärostolen i Yale *Juan Linz* till den andre pristagaren. Ett skäl var den överväldigande nominering han fick. Linz är en älskad handledare som har supporters runt om i världen. Med Linz och hans spanska erfarenheter av fascismen förflyttar vi oss från den äppelkindade Dahl med hans ljusa tro på demokratins möjligheter till det auktoritära hotet mot folkstyrelsen. I min artikel i *Svenska Dagbladet*, där alla pristagare presenterats, skrev jag att om ”Dahl är statsvetenskapens Mozart med varje ton fylld av renhet och klarhet och varje komposition lättillgänglig och balanserad, framstår Linz snarare som vår tids Wagner med allkonstverket som ideal, mäktig och stundom disharmonisk men uppfordrande genom ett ständigt närvarande, ödesmättat basackord”.

Den tredje pristagaren blev *Arend Lijphart*, ännu en invandrare till USA med europeiska erfarenheter av betydelse för hans samhällsåskådning. Det Lijphart förde med sig i bagaget var ”samarbetsdemokratien”. Världen såg inte ut som de amerikanska läroböckerna lärde ut – och genom vårt beroende av det stora landet i Väst numera även de europeiska läroböckerna; makten var inte uppdelad i en styrande majoritet och en opponerande minoritet. Istället samarbetar olika eliter med varandra, vilket för Lijphart inte bara var en bättre förklaring till hur det såg ut i världen än den ”majoritetsdemokratiska” modellen utan också ett normativt ideal. Med hänsyn till de svaga i samhället var samarbetsdemokratien till sina konsekvenser en mera mänsklig demokratiform.

Skytteanska priset skall delas ut till den forskare som enligt stiftelsens mening lämnat det viktigaste bidraget till ämnets utveckling, oberoende av subdisciplin. För mig var det därför viktigt att tidigt uppmärksamma forskare inom internationell politik, eftersom denna specialitet ibland ansåg sig förbisedd och till och med på sina håll ville bryta sig ut ur ämnet. Men politik är ett enhetligt begrepp. I princip är det samma sorts verksamhet man bedriver när man voterar i FN eller bygger koalitioner i en kommun. Det är givande att jämföra olika nivåer. 1998 föll valet av pristagare på *Alexander George*, numera avliden, för hans betydelsefulla analyser av den utrikespolitiska beslutsprocessen, inte minst hans uppmärksammade och omstridda psykologiska studie av president Wilson. Georges namn är också förknippat med statsvetenskaplig metod och smyckas med sådana begrepp som ”path depece” och ”focused structured comparison”, varigenom mången doktorand funnit en tillflykt undan de arbetskrävande, stora datamängderna och den avancerad statistisk analysen enligt principen att man kan tillåta sig bara ett fåtal observationer, om man har en tillräckligt stark teori.

Följande år var det dags för den första kvinnan, *Elinor Ostrom*. Jag argumenterade för henne med särskilt engagemang, då hennes forskning om rationalistisk politik står så nära det forskningsprogram vi själva bedrev i Uppsala (hennes viktigaste arbete publicerades faktiskt i samma skriftserie som min egen bok om ideologi och strategi). Jag känner särskild sympati för den ton av optimism och respekt för politikerna hon hyser; bara för att man är förnuftig, behöver man ju inte vara självisk. Tvärtom ligger det i den enskildes långsiktiga egenintresse att samarbeta. Sedan mina krafter frigjorts i och med att jag lämnat professuren och därmed prisarbetet har det varit en stor glädje för mig att verka för Ostrom även i annat sammanhang, och 2009 erhöll hon Nobelpriset i ekonomi.

Näste pristagare blev den förste europén, dvs. den förste europén som stannat kvar på vår kontinent. Som sig bör var det en expert på vår generations stora fredsprojekt, den europeiska integrationen, *Fritz Scharpf*. Bland hans insatser märks flernivåanalysen och och vidgningen av ansvarsbegreppet, några skulle säga uttänjningen av ansvarsbegreppet, till att omfatta inte bara väljande och vräkande av regeringar utan även resultatpolitik och välfärdsleverans.

Även näste pristagare var europé, den nu framlidne *Brian Barry*. Priset gick genom honom till området normativ politisk teori. Det var en glädje att belöna böcker som skrivits med sådan lidelse såväl som klarhet inom ramen för den stora upplysningstraditionen.

Ett av statsvetenskapens mest framgångsrika forskningsfält har varit valforskningen. Ja, så framgångsrik har den varit att dess metodologi internaliserats i vårt ämne och många inte längre tänker på behavioralismen som ett särskilt område. *Sidney Verba* blev den som prisbelönades från denna mäktiga forskningstradition för sina studier av det politiska deltagandet och dess betydelse för demokratins funktionssätt.

Vad menar vi med representation, när vi talar om representativ demokrati? *Hanna Pitkin* fick priset för sin epokgörande utredning av representationsbegreppet.

År 2004 gick skytteanska priset till *Jean Blondel* både för hans arbete för ECPR och professionaliseringen av europeisk statsvetenskap och för hans insatser som en framstående komparativist.

Felet med realismen är att den tolkar de internationella aktörernas egenintresse för snävt, menar följande års pristagare *Robert Keohane*. Staterna ägnar sig inte bara åt konflikter. De har även ett intresse av att samarbeta. Den internationella handeln är kanske det bästa exemplet. Interdependens snarare än anarki är vad som utmärker världspolitiken.

Det sociala kapitalets teoretiker *Robert Putnam* fick därefter priset. Det glesnar omkring oss, skriver Putnam. Familjerelationerna, vänskapsbanden och grannkontakterna försvagas, föreningslivet klingar av. Effekten har blivit minskat politiskt deltagande och ett ökat mistroende mot politikerna.

Theda Skocpol har gjort viktiga insatser inom vitt skilda områden. Hon har analyserat revolutioner och den ofta förbisedda, tidiga amerikanska välfärdsstaten men kanske framför allt återgett statsvetarna självinsikt i förhållande till sina granndiscipliner genom slagordet ”Bringing the State Back in!”

Cirkeln slutes genom att det sista priset under min professorstid gick till *Rein Taagepera* från Tartu universitet, som Skytte själv grundade. Taagepera, som även är politiker och en av presidentkandidaterna vid valet i Estland 1992, belönades för sina grundläggande analyser av valsystemet.

De två pristagare som tillkommit, sedan jag avgick, ansluter sig väl till sina föregångare. Det är amerikanen som slog sig ner i Europa *Philippe Schmitter* (2009), ”identifierad inte med ett land, en region eller en teori utan med ett begrepp” nämligen korporativismen, och polacken som rörde sig i motsatt riktning och flyttade till USA *Adam Przeworski* (2010), som påvisat det långt ifrån entydiga sambandet mellan marknadsekonomi och demokrati.

Sammanfattningvis kan de fjorton första pristagarna beskrivas enligt nedanstående tabell. Till att börja med: varifrån kommer pristagarna? Det amerikanska inflytandet är påtagligt vilket inte är så konstigt då det sägs att av de 25 000 statsvetare som finns i världen (vilken definition man nu använder), så kommer 22 000 från den anglosaxiska världen och kvantitet är, som vi vet, en förutsättning för kvalitet. Åtta pristagare kommer från USA och sex från Europa. Men dessa siffror kan ifrågasättas – i båda riktningarna. Det amerikanska inflytandet kan betraktas som ännu större, därför att hälften av de pristagare, som här klassificerats som européer, har flyttat till USA. Tar vi hänsyn till detta, blir siffrorna 11-3 mera korrekta. Endast tysken Fritz Scharpf, engelsmannen Brian Barry och fransmannen Jean Blondel är odiskutabelt europeiska. Men det amerikanska inflytandet kan också betecknas som mindre, då europeiska erfarenheter i hög grad präglat flera av pristagarnas statsvetenskapliga gärning: av fascism (Linz), av mångpartisystem (Lijphart) och av frånvaro av demokratisk representation (Taagepera).

Hur ser könsfördelningen ut? Tre av de fjorton är kvinnor (Ostrom, Pitkin och Skocpol), eller 21,4 procent, sannolikt en ganska god avspegling av den situation vi fortfarande har på den absoluta toppnivån i vårt ämne.

Viktigast är förstås vad pristagarna skriver om. En klassificering är svår att göra, därför att många av dem skriver om mycket olika saker. Men ett försök att använda vår konventionella indelning i subdiscipliner ger följande bild. Två skriver om teori/filosofi (Barry om normativ politisk teori och Pitkin om representationsbegreppet). Likaså två sysslar med internationell politik (George om den utrikespolitiska beslutsprocessen och Keohane om interdependens). Nio förs till området jämförande politik. Det är relativt sett en litet för stor grupp och om man därför i sin tur delar in den i ”empirisk teori” får man fem forskare (Dahl om polyarchy, Lijphart

om samarbetsdemokrati, Ostrom om kollektivt handlande, Scharpf om flernivåstyrelse och Putnam om socialt kapital) och i ”politiskt beteende”, där man återfinner fyra (Linz om demokratisk konsolidering, Verba om deltagande, Blondel om jämförelser och Taagerpera om valsysteem). Till förvaltningsforskning, slutligen, kan en forskare föras (Skocpol om välfärdsstaten).

KONTINENT	ANTAL PRISTAGARE
USA	8 (11)
Europa	6 (3)

KÖN	ANTAL PRISTAGARE
Män	11
Kvinnor	3

SUBDISCIPLINER	ANTAL PRISTAGARE
Teori/filosofi	2
Internationell politik	2
Jämförande politik (Empirisk teori)	5
Jämförande politik (Politiskt beteende)	4
Förvaltning	1

Figur 1. Några egenskaper hos de första fjorton skytteanska pristagarna

Om jag själv får säga det, har priset blivit en framgång. Mottagandet har varit mycket positivt, här hemma och utomlands. Vad beror det på? Låt mig avslutningsvis peka på tre orsaker. Den första är vad engelsmännen kallar rätt *timing*. Nittioalet var prisernas, jubiléernas och festernas årtionde. Hade priset inrättats i början av sjuttioalet, hade det säkert betraktats på ett helt annat sätt.

Men vi hade inte bara tur med tidsandan. Det krävdes också hårt arbete, framför allt med den internationella nomineringen och marknadsföringen. Det i särklass största arbete jag lade ned på priset var att skriva hundratals brev till kolleger världen runt, där jag presenterade priset och bad om nomineringar. Därvid hade jag ovärderlig hjälp av våra professionella organisationer ECPR med Ken Newton och Clare Dekker som främsta tillskyndare och IPSA med Guy Lachapelle som engagerad samarbetspartner. Därefter följde priskommitténs arbete, med varierande sammansättning under åren.

Ännu en gång fick jag uppleva den konstruktiva sakkunnigkulturen i vårt ämne: kombinationen av övertygelse och samarbetsvilja, den senare stimulerad av statsvetenskaplig konsekvensanalys.

Slutligen blev själva debuten bra. Det är ju så inom statskunskapen att det faktiskt är lätt att enas om vem som är allra bäst. Stödet för Robert Dahl som förste pristagare var hundraprocentigt och Dahl satte en hög standard för priset. Och om jag skulle peka ut en bok av de 24 som är bäst av alla, väljer jag – och jag vet att många delar min uppfattning – den allra första i förteckningen, *A Preface*.

Noter

- 1 Uppsatsen bygger på den broschyr *The Johan Skytte Prize in Political Science 1995–2008*, som jag utarbetade till den sista skytteanska fest jag hade ansvar för.

De fjorton första skytteanska pristagarnas viktigaste arbeten eller De tjugofyra bästa böckerna i statskunskap:

ROBERT DAHL

A Preface to Democratic Theory. The University of Chicago Press, 1956.

Who Governs? Democracy and Power in an American City. Yale University Press, 1961.

Democracy and Its Critics. Yale University Press, 1989.

JUAN LINZ

”Totalitarian and Authoritarian Regimes”, *Handbook of Political Science Volume 3*. Ed by Fred Greenstein and Nelson Polsby. Addison-Wesley, 1975

Problems of Democratic Transition and Consolidation. Southern Europe, South America, and Post-Communist Europe (with Alfred Stepan). The Johns Hopkins University Press, 1996.

AREND LIJPHART

Patterns of Democracy. Government Forms and Performance in Thirty-Six Countries. Yale University Press, 1999.

ALEXANDER GEORGE

Presidential Decisionmaking in Foreign Policy. The Effective Use of Information and Advice. Westview Press, 1980.

Bridging the Gap. Theory and Practice in Foreign Policy. United States Institute of Peace Press, 1993.

ELINOR OSTROM

Governing the Commons. The Evolution of Institutions for Collective Action. Cambridge University Press, 1990.

FRITZ SCHARPF

Governing in Europe. Effective and Democratic? Oxford University Press, 1999.

Welfare and Work in the Open Economy. Volumes I-II. (with Vivien Schmidt). Oxford University Press, 2000.

BRIAN BARRY

Political Argument. Routledge and Kegan Paul, 1965.

Justice as Impartiality. Clarendon Press, 1995.

Culture and Equality. An Egalitarian Critique of Multiculturalism. Polity, 2001.

SIDNEY VERBA

Participation in America. Political Democracy and Social Equality (with Norman Nie). Harper and Row, 1972.

HANNA PITKIN

The Concept of Representation. University of California Press, 1967.

JEAN BLONDEL

Comparative Government. An Introduction. Philip Allan, 1990.

ROBERT KEOHANE

After Hegemony. Cooperation and Discord in the World Political Economy. Princeton University Press, 1984.

ROBERT PUTNAM

Making Democracy Work. Civic Traditions in Modern Italy. Princeton University Press, 1993.

Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community. Simon & Schuster, 2000.

THEDA SKOCPOL

States and Social Revolutions. Cambridge University Press, 1979.

Bringing the State Back In! (ed. with Peter Evans and Dietrich Rueschemayer). Cambridge University Press, 1985.

Protecting Soldiers and Mothers. The Political Origins of Social Policy in the United States. Harvard University Press, 1992.

REIN TAAGEPERA

Seats and Votes. The Effects and Determinants of Electoral Systems (with Matthew Soberg Shugart). Yale University Press, 1989.